

ГЕНЕЗА ЗЕМЕЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ФРАНКСЬКІЙ ДЕРЖАВІ (481 – 843 РР.)

Гріщенко Владислав Дмитрович

старший науковий співробітник,

Музей історії міста Києва, м. Київ

e-mail: sleymik@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-8696-3750>

Анотація. У запропонованій статті через призму авторського аналізу та завдяки систематизації матеріалів низки інформаційних джерел було досліджено земельні відносини у Франкській державі на предмет трансформації правової та земельної власності в контексті утворення на теренах цієї феодальної держави двох унікальних земельних феодальних систем – алодіальної та ленної. Для досягнення означеної мети проаналізована спеціалізована література, а також джерела «Салічна правда» та хроніка Григорія Турського, які допомагають прослідкувати тенденцію розвитку земельних відносин у Франкській державі. Розглянуто різні теорії та підходи до становлення алодіального та ленного землеволодіння, а також їх поступової трансформації у франкському суспільстві. Досліджено роль церкви у реформуванні землеволодіння у Франкській державі, систему відчуження землі, а також механізми передачі власності церкви, що вплинуло на зміни законодавства у самій державі. Оглянуто генезу та розвиток васальної системи у Франкській державі через призму зміни земельних відносин у Меровінгську та Каролінгську епохи.

Ключові слова: Франкська держава, алодіальна система, ленна система, земельні відносини, феодальна система, Меровінги, Каролінги.

Постановка проблеми. Вивчення феномену генези земельної власності у Франкській державі має великий науковий інтерес у зв'язку з величезним впливом на зміну соціального, економічного і військового стану середньовічного суспільства.

Метою статті є аналіз витоків ленної системи у Франкській державі, розгляд теорій різних науковців, щодо еволюції та трансформації алодіального землеволодіння у ленне, що призвело до поступових, але кардинальних змін у феодальному франкському суспільстві.

Історіографія та джерела дослідження. Історіографія питання процесу витоку у Франкській державі є доволі об'ємною внаслідок всебічного вивчення діяльності ордену в західній історіографії. Серед відомих західноєвропейських науковців, які займалися вивченням феодальної системи, землеволодіння та трансформації алодіального землеволодіння у ленне, можна виділити Сьюзан Рейнольдс [Reynolds, 1994], Ганса Дельбрюка [Дельбрюк, 2001] та Регін Ле Жан [Régine, 2000]. Джерельна база дослідження представлена судебником франків «Салічна правда» [Салическая правда, 1950] з котрої ми підкріплюємо інформацію по землеволодіння, а також хроніку Григорія Турського [Григорий Турский, 1987].

Виклад основного матеріалу. Феодальні володіння зазвичай вважаються одиницями земельної власності. Феодальне володіння зазвичай створювалося одним із двох способів. Найбільш очевидним було те, що лорд дарував власність, зазвичай землю, комусь, щоб він тримав його у феодальному володінні. З іншого боку, хтось здавав сеньйорові власність, якою раніше володів як те, що називається алодом, тобто як свою власну незалежну власність, і знову отримував її як феодальне володіння. З початку середньовіччя селяни володіли своєю землею з обмеженими та підлеглими правами, але обмеження їх прав відрізнялося від обмеження ленів, якими володіли дворяни чи вільні люди. Володіння, які починають виглядати як феодальні володіння, з'являються спочатку в дарах землі на обмежених умовах, відомих як бенефіції чи прекарії, які великі церкви почали надавати дворянам та вільним людям досить рано у середні віки. [Reynolds, 1994, с. 48-49]. Так, на думку дослідника Л. Гайфулліна виникнення ленної системи простежується саме після реформи Карла Мартелла, що в свою чергу отримала назву умовного землеволодіння бенефіція, і саме поширення цієї форми пожалувань на військові контингенти магнатів і призвело, зрештою, до створення ієрархічної структури васалітету [Гайфуллин, 2004, с. 19].

Класичний тип феодального володіння походить від копіювання цієї системи Каролінгами, коли вони передавали землю своїм васалам як зі своїх власних земель, так і земель, які вони для цієї мети відібрали у церков. Спочатку васали тримали свої бенефіції лише довічно або з дуже обмеженими правами спадкування, але незабаром вони почали передавати їх своїм синам майже як само собою зрозуміле [Reynolds, 1994, с. 49]. У подальшому одна з гіпотез трактує, що бенефіцій поступово перетворився з довічного у спадкове володіння і протягом IX – X ст. набув рис лену [Стеценко, 2017, с. 35]. Із занепадом королівської влади, васали, тепер створювали для себе більш менш незалежні володіння, роздавали бенефіції або ленні володіння своїм васалам. Діючий «союз васальної залежності та бенефіції», ознаменував найважливіший етап у виникненні васально-ленних інститутів. Іншим важливим етапом було успадкування ленних володінь було формально визнано правом, а не милістю [Reynolds, 1994, с. 49].

Володіння леном, хоч і залежне (васальне), було почесним і вільним. Початковою метою каролінгських бенефіцій була військова служба. Послуги, пов'язані з леном, як і раніше, і як правило, мали військовий характер, на відміну від ренти грошима та натурою і більш обтяжливої та невійськової праці селян. Оскільки ленні володіння з самого початку надавалися людям, які вже були пов'язані васальною залежністю, обдарування ленними володіннями зазвичай проводилося за допомогою церемонії інвеститури, яка походила з похвали або поваги і присяги на вірність, що ініціювали васалітет. З усього вищевикладеного випливає, що ленне володіння, як і васалітет, було переважно договірним: сеньйор мав захищати свого васала, феодального власника, і віддавати йому належне у своєму дворі. Васал мав битися за свого сюзерена і пропонувати йому пораду та допомогу [Reynolds, 1994, с. 49-50].

Трансформацію алоду у лен, можна простежити у доволі простій теорії Джорджа Денісона в якій він зазначає, що після придбання королями осілості, вони почали роздавати отриману ними землю своїм довіреним особам у вигляді лену [Грищенко, 2022, с. 15]. Оскільки ці особи обіймали водночас і вищі придворні

посаду, всі вони у зборах займали найвище місце проти алодіальних власників. Крім того, королі іноді давали своїм ленникам ті чи інші переваги, і, таким чином, утворилася над давньою аристократією новонароджена нова аристократія. Дякую всьому цьому вигоди королівських ленних власників стали настільки великі, що багато власників алодів передавали свої землі королю і потім отримували їх від нього назад у вигляді ленів і присягали йому у вірності. Цим шляхом ленна система поширювалася дедалі більше, доки нарешті майже вся країна не робилася леном короля [Деннісон, 2001, с. 162-163].

Ганс Дельбрюк підтримує задану теорію, але і розширює її спираючись і акцентуючи на військовому аспекті трансформації алоду в лен [Гріщенко, 2022, с. 14]. Франкська держава була заснована у формі бюрократичної чиновницької держави із загальним військовим обов'язком, яка на практиці обмежувалася одним станом – військовим, який міг розвиватися далі лише як стан васалів класу великих землевласників. Цей клас, який прикріпив до себе воїнів завдяки ленній системі, заволодіває військовою силою і захоплює таким шляхом адміністративні посади і графську владу, а згодом і центральне управління державою [Дельбрюк, 2001, с. 103-105].

Французька дослідниця Жан Ле Регін вважала, що каролінгська соціальна та політична система ґрунтувалася на здатності короля контролювати розподіл почестей та нав'язувати магнатам просторову мобільність. Це також залежало від стабільності великих аристократичних груп, які стежили за просуванням своїх членів за рахунок набуття багатства та почестей. Аристократам необхідно було обіймати громадські посади, чи то світські чи церковні, і накопичувати їх, щоб захистити себе від небезпек, пов'язаних із роздільною спадщиною [Réginе, 2000, с. 55].

Таким чином, лен має бути протиставлений як селянському володінню, так і алоду – цілком самостійному володінню, не отриманому даром від сеньйора. Як не дивно, дворяни і вільні люди володіли своїми землями до введення бенефіцій або ленних володінь. Стадія, коли лени замінили алоди як панівної форми власності, варіювалася від місця до місця [Гріщенко, 2022, с. 15]. На думку Сьюзен Рейнольдс з XI – XII ст. настав новий етап у виникненні повністю феодальних держав із повсюдним перетворенням алодів на лени. Із встановленням спадкових феодальних володінь як норму і залишенням алодів у вигляді аномальних анклавів, в основному на досить низькому рівні, майже всі, хто був вище за селянство, тепер були залучені у васальні відносини, так що землеволодіння утворювали ієрархію – «ієрархія землеволодіння» або більш відому «феодальну піраміду» [Reynolds, 1994 с. 50-51].

У часи Меровінгів (кін. V – сер. VIII ст.) уявлення та норми про власність були досить подібними по всій території Галлії. Основну форму земельної власності американський дослідник Ернест Леві називав «приватним володінням» [Levy, 1951, с. 87], і зараз, здається, немає підстав припускати, що варвари-загарбники Галлії нещодавно перейшли до неї від більш примітивних і общинних ідей. Традиційна віра в те, що франки, бургундці та вестготи з різною швидкістю прогресували від «германської» кланової власності до абсолютної власності відповідно до їхнього ступеня романізації, ґрунтується лише на не актуальних сьогодні теоріях соціальної еволюції. Римські форми та традиції збереглися краще на півдні, ніж на півночі Франкської держави, але судячи з кодексів законів, головна відмінність між

законами про власність у різних частинах Галлії, окрім відмінностей у термінології та процедурах судового розгляду, могла полягати в правилах успадкування. На практиці бачимо, що навіть коли особи, відповідальні за вирішення суперечок, погоджувалися щодо відповідного обов'язкового для дотримання кодексу, і знаючи, що в ньому сказано, могли цілком виявити, що це не стосується їхнього випадку. Змінний дрейф місцевих звичаїв, підданий усім тискам влади та впливу, мабуть, породив багато інших випадкових варіацій, незалежно від того, чи вирішувалися справи за тим, що люди того часу, можливо, називали римським правом, чи дотримувались того, що історики називають варварським правом [Reynolds, 1994 с. 75]. Жоден із цих варіантів не впливає на фундаментальні ідеї та норми щодо земельної власності, якою володіла аристократія та інші вільні особи [Грищенко, 2023].

Земельна власність у Галлії VI ст. та VII ст., вважалася переважно належною вільним особам, які отримали її у спадок. Ці ділянки були спадковими та називалися алодами від давньогерманського «Od» – земля; межі їх позначалися дуже точно. Деякі, або навіть більша частина землі, яка утримувалась таким чином, могла походити від королівських дарувань [Денисон, 2001, с. 162]. Зазвичай спадкоємцями чоловіка чи жінки були його або її діти, або, якщо дітей не було, певна послідовність близьких родичів [Салическая правда, 1950, с. 56; 72]. Іноді здається, що спадкоємці домовлялися, принаймні на деякий час, про спільне володіння майном і поділ доходу, але кодекси містять положення про розподіл спадщини, і права, очевидно, вважалися такими, що належать окремим особам або групам осіб, а не родичами як таким. Оскільки потенційні спадкоємці іноді почувалися ображеними, коли землі, які вони сподівалися успадкувати, були передані церкві, і оскільки церква зберегла записи про суперечки щодо їхнього майна. Збережені джерела можуть створити враження, що майно мало бути, або колись було, більш-менш невідчужуваним [Reynolds, 1994, с. 76]. Це може ввести в оману. Незалежно від того, чи була у варварів, які вторглися в Галлію, якась система відчуження, тобто переходу землі і її власності до інших осіб, до того, як вони потрапили під римський вплив, на часи правління Хлодвіга I, ми маємо докази, що вони передавали землю шляхом прямих продажів, а також через придане, усиновлення та заповідання [Салическая правда, 1950, с. 46-47; 56; 72].

Однак між правами землевласника та правами його можливих спадкоємців завжди мала бути напруженість та протиріччя, і вони, ймовірно, зростали в міру збільшення кількості випадків відчуження землі. Можна придумати соціальні, економічні та політичні причини, чому вони мали помножитися в період Меровінгів, але ті, які найбільш чітко проявляються в документальних записах – це поширення римської практики заповіту та збільшення кількості дарів церкві. Одна з формул для статутів, що надають церквам землю, починається з твердження, що римське право та стародавні звичаї дозволяли будь-кому передавати майно церкві, але далі передбачається, що дарувальники можуть сказати, що вони купили те, що вони дали від своїх родичів, за власні гроші. Відчуження землі звичайним мирянам, ймовірно, було б ще більш вразливим до претензій з боку розчарованих спадкоємців, але деякі люди, можливо, стверджували, і доводили успішно, що вони могли б вільніше розпоряджатися тим, що вони придбали для себе, ніж тим, що вони успадкували в алодіальне володіння [Салическая правда, 1950, с. 63, 80]. Важко сказати, як скоро

нормативне правило про це стало загальноприйнятим: норми звичаєвого права взагалі є лише основою для переговорів. Можливо, люди, які пропонували віддати або залишити землю подалі від своїх спадкоємців, або просто бажали захистити своїх вдів і дітей від інших родичів, іноді отримували королівські повноваження для здійснення своїх заповідальних намірів або принаймні оголошували їх публічно, через страх перед неприємностями з боку розчарованих спадкоємців [Reynolds, 1994, с. 76-77].

Найважливіший стимул до нових форм власності, що передбачає новий розподіл прав, ймовірно, походить від церкви. Перед своєю смертю у 584 р., король франків Хільперік I скаржився, що все багатство його скарбниці (тобто його королівських володінь) перейшло до церкви. Відповідно до тенденцій розповіді Григорія Турського, Хільперік порушував статuti свого батька і розривав заповіді своїх підданих, коли ті віддавали землю церквам [Григорий Турский, 1987, с. 188-189]. Потрібно розуміти, що найбільшим землевласником у Середньовіччі була церква. Згідно з оцінкою церковної власності до середини VIII ст., вона сягає третини оброблюваної землі Франкської Галлії [Дельбрюк, 2001, с. 93-94]. Королі, дворяни та селяни, як багаті, так і бідні, надавали землі церкві великими маєтками і малими ділянками, вони надавали її назавжди, і те, що вони давали, передбачалося церковним законом, а також деякими благодійниками, виразно вираженими прагнення, бути невідчужуваними. На практиці це не завжди вдавалося зберегти. Було багато ускладнень. По-перше, було зовсім незрозуміло, хто мав контролювати та розпоряджатися майном, даним Богу та його святим. Оскільки церковна власність зростала, у церков виникла справжня потреба делегувати управління віддаленими маєтками людям на місці, які, здавалося, мали владу та вплив, щоб захистити їх. Таким чином, багато чого потрапило до рук світської знаті в обмін на невелику ренту, яка мала символізувати визнання прав церкви за умови її сплати. У міру того, як покоління змінювали одне одного, права орендарів неминуче ставали все більш закріпченими. Іноді церква дозволяла орендарям землі, на яку вона мала вищі права, передавати її своїм дітям або навіть відчужувати свої права на неї. Однією з відповідей на проблему, яку породжували віддалені маєтки, був обмін їх на більш зручні, оскільки правила проти відчуження церковного майна не стосувалися обміну [Reynolds, 1994, с. 76-78].

Часто зазначалося, що Меровінги вважали королівство своєю власністю або «особистим володінням». Іноді маючи на увазі, що вони робили це тому, що були надто примітивними, щоб відрізнити уряд від власності, або публічні права від приватних прав, і те, що королівство неодноразово розділялося між ними, є доказом цього. Іноді ці твердження супроводжуються посиленнями на «абсолютизм» Меровінгів [Гріщенко, 2023]. Як стверджує англійська дослідниця Сьюзен Рейнольдс, усе це ґрунтується на безглуздох припущеннях. Вона зазначає, що пізніше стало загальноприйнятим, що кожне королівство зазвичай має лише одного короля, але це не означає, що в розділених королівствах було щось «примітивне». Територіальний поділ є одним із способів розподілу влади між суперниками, який далеко не рідкість у сучасному житті. Деякі королі Меровінзького періоду, як і багато інших правителів після, зловживали своєю владою та час від часу несправедливо захоплювали майно своїх підданих, але ідеї та правила того часу відрізняли їхні власні володіння від решти королівства. Завжди існували правила, які

регулювали такі питання, як конфіскація майна, оподаткування та військову службу [Reynolds, 1994, с. 81].

Цілком можливо, що королі надавали землю деяким своїм послідовникам на обмежених умовах, крім тієї, що належали урядовцям палацу та графам. Обмеження надавання землі в більшості стосувалися передавання земельного наділу на певний час. Так само є докази надання подібного пожалування великими землевласниками людям вище селянського статусу. Хоча можна припустити, що деякі з їхніх маєтків були достатньо великими, щоб дати простір для такого роду делегування та заступництва [Reynolds, 1994, с. 83-84].

Можливо, що система роздільної спадщини, невпинно розчленовуючи маєтки аристократії та призначаючи їхню частину церкві, поступово зменшувала їх загальний обсяг, що може бути причиною скорочення можливостей власників здійснювати обмежені дарування людям, які перевищували статус селян [Гріщенко, 2023]. Однак наявні докази свідчать, що аристократія та інші люди, які безумовно користувалися свободою, володіли значною кількістю землі, але вона переважно перебувала у власності церков та королів. Соціальне розшарування, яке, безсумнівно, існувало у заможних прошарках населення, як правило, не відображалось в ієрархії прав власності [Reynolds, 1994, с. 84].

Використання слова алод здається розширилося в каролінгський період. Частина власності, на яку поширюються звичайні повні права, може бути описана як вже вище зазначений алод, і тепер це слово в час Каролінгів охоплював як успадковану, так і набуту землю. При наданні землі у власність іноді вказувалося, що ним можна було вільно користуватися. Незадоволеність спадкоємців, через родичів, які дарували церквам майно, спровокувало прийняття законодавства на їхню користь. На початку IX ст., у 818 – 819 рр. було встановлено, що майно, віддане будь-якій церковній особі без згоди спадкоємців, які могли бути позбавлені спадщини, мало повернутися до позбавлених спадкоємців. Однак інший законодавчий акт приблизно того ж часу підтверджував право вільних людей віддавати свою власність церквам, якщо вони це робили публічно та належним чином. В цьому випадку їхні спадкоємці не могли б заперечувати акту передавання своєї власності церкві [Reynolds, 1994, с. 105].

Більшість відомих нам передач алодів відбувалися церквам. Проте схоже до теперішнього часу, якщо не раніше, першою умовою будь-якої дійсної передачі землі будь-кому, ймовірно, була (крім згоди потенційних спадкоємців) публічна церемонія, що включала передачу символічного об'єкта, або угодою чи договором між мирянами. Яким би престижним не був титул на нього, невірність королю могла призвести – і іноді призводила – до втрати успадкованих алодіальних земель. Хоча послідовні домовленості про поділ імперії (Верденський договір 843 р.) говорили, про те, що кожен повинен мати можливість зберегти свою спадщину (на відміну від своїх бенефіціарів) у будь-якому королівстві, конфіскації під час правління Людовіка Благочестивого та його наступників припускають, що це мало захищало великих людей втягнутих у сварки королівської династії [Reynolds, 1994, с. 105-106]. Але треба розуміти, що у смутні часи алоди, як і бенефіції були не набагато безпечнішими.

Алоди надали Каролінгам певніші і, ймовірно, більш важкі послуги, ніж раніше: Каролінги не збільшили свій контроль над земельними ресурсами своїх

володінь лише за рахунок створення бенефіціарів. Військова служба тепер була більш чітко пов'язана із власністю, ніж раніше. Алоди, як і бенефіції, оцінювалися за кількістю мансів – комплексу житлових, господарських та земельних володінь, що входили до алоду або бенефіції. У 808 р. кожен, у кого було чотири манси, повинен був служити незалежно від того, чи були його манси власними чи перебували в бенефісії. У реальних надзвичайних ситуаціях кожен міг бути призваний в так званий «ландвер» - ополчення для захисту країни. Деяка служба при місцевих дворах, мабуть, була принаймні умовно покладена на всіх вільних чоловіків, тоді як «королівські васі», незалежно від того, мали вони бенефіції чи ні, мали виконувати більше, особливо коли їх закликали графи. Вважалося, що тільки церкви та власники бенефіціарів мали сплачувати податки, які стягували Карл Лис для виплати датчанам, і що алодіальні землі були звільнені [Reynolds, 1994, с. 106].

Проте алоди – земля, що перебуває у власності назавжди, – були тим, чого найбільше бажали. Багато дарувань бенефіцій, без сумніву, були зроблені без запису в збережених документах, але, з іншого боку, більша частина землі, яка записана як королівські бенефіції – і яка врешті-решт стала втраченою для короля – ні в якому разі не була «дарована». Взагалі розділення бенефіцій іноді мали цікаві варіанти. Наприклад, деякі графи, бенефіцій яких вважався частиною королівської землі, міг належати єпископам чи абатам. Тому, визначити чи був цей бенефіцій королівською власністю ми можемо лише в досить особливому та обмеженому сенсі. Рівновагу встановити важко, але, мабуть, майже немає сумнівів у тому, що королі і ті, кому вони давали дари, все ще думали в термінах повних і вічних прав, як те, що щедрий король повинен дати своїм вірним слугам як нагороду. Бенефіціари залишились на другому місці. Незалежно від того, чи передбачали люди в той час свідоме перетворення бенефіцій на алоди з плином часу, а також в результаті наступного більш повного дару, спосіб, яким вони були різними способами перетворені на алоди, передбачає, що IX ст. насправді не можна охарактеризувати як «феодалізм ставлення до власності» [Reynolds, 1994, с. 106]. Неможливо вгадати відносне співвідношення бенефіціарів і алодіальних земель, але проведене дослідження американського медієвіста Девіда Герліхі земельних угод у континентальній Західній Європі між VIII ст. і XII ст. показало «переважну більшість», в якому «сюзерен не згадується, оскільки його дозвіл очевидно, не запитувався для передачі майна» [Herlihy, 1961]. Здається ймовірним, що багато з таких випадків стосувалися земель, які або не мали «сюзерена», тому що володіли ними алодіально та неправомірно, або фактично стали такими, навіть коли володіли ними з більш обмеженими правами [Reynolds, 1994, с. 107].

Висновки. Таким чином, вдалося прослідкувати генезу земельної власності у Франкській державі за правління Меровінгської та Каролінгської династій; еволюцію та занепад алодіальної системи, її трансформацію у ленну систему, а також період їх спільного співіснування в реаліях однієї феодалістичної організаційної структури. Алод та лен у контексті феодалістичних земельних взаємовідносин стали унікальним явищем у розвитку західноєвропейського регіону, який здійснював свій вплив на розвиток політичного життя всієї Європи.

Список використаних джерел та літератури

- Гайфуллин, Л., 2004. Рим и германцы: становление западноевропейской государственности, *Филология и культура*, 3, 9-21.
- Григорий Турский, 1987. История франков, М.: Наука.
- Грищенко, В. Д., 2022. Витоки ленної системи Держави франків, *Драгоманівські історичні студії: зб. наук. праць молодих істориків*, 7 (11), 13-16.
- Грищенко, В., 2023. Генеза земельної власності в період Меровінгів у Франкській державі, *Шевченківська весна: XXI Міжнар. наук. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених*, Київ: Історичний факультет КНУ імені Тараса Шевченка, 291-294.
- Дельбрюк, Г., 2001. История военного искусства в рамках политической истории, Санкт-Петербург: Наука.
- Денисон, Дж., 2001. *История конницы: В 2 кн. Кн. 1*, М.: АСТ.
- Салическая правда, 1950. М.: МГПИ имени В. И. Ленина.
- Стеценко, Н. С., 2017, Розвиток земельного законодавства країн західної Європи періоду середньовіччя, *Порівняльно-аналітичне право*, 4, 34-39.
- Herlihy, D., 1961. Church Property on the European Continent, 701 – 1200, *The University of Chicago Press*, 36, 1, 81-105.
- Levy, E., 1951. *West Roman Vulgar Law: The Law of Property*, Philadelphia: American Philosophical Society.
- Régine, L. J., 2000. Continuity and change in the tenth-century nobility, *Nobles and Nobility in Medieval Europe. Concepts, Origins and Transformations*.
- Reynolds, S., 1994. *Fiefs and vassals: The medieval evidence reinterpreted*, Oxford University Press; New York.

References

- Delbryuk, G., 2001. *Istoriya voennogo iskusstva v ramkah politicheskoy istorii [The history of military art within the framework of political history]*, Sankt-Peterburg: Nauka.
- Denison, Dzh., 2001. *Istoriya konnicy: V 2 kn. Kn. 1 [History of cavalry: In 2 books. Book 1]*, M.: АСТ.
- Gajfullin, L., 2004. Rim i germancy: stanovlenie zapadnoevropejskoj gosudarstvennosti [Rome and the Germans: the establishment of Western European statehood], *Filologiya i kultura*, 3, 9-21.
- Grigoriy Turskiy, 1987. *Istoriya frankov [History of the Franks]*, M.: Nauka.
- Herlihy, D., 1961. Church Property on the European Continent, 701 – 1200, *The University of Chicago Press*, 36, 1, 81-105.
- Hrishchenko, V. D., 2022. Vytoky lennoi systemy Derzhavy frankiv [Origins of the feudal system of the Frankish state], *Drahomanivski istorychni studii: zb. nauk. prats molodykh istorykiv*, 7 (11), 13-16.
- Hrishchenko, V., 2023. Heneza zemelnoi vlasnosti v period Merovinhiv u Frankskii derzhavi [The genesis of land ownership in the Merovingian period in the Frankish state], *Shevchenkivska vesna: XXI Mizhnar. nauk. konf. studentiv, aspirantiv i molodykh vchenykh*, Kyiv, Istorychnyi fakultet KNU imeni Tarasa Shevchenka, 291-294.
- Levy, E., 1951. *West Roman Vulgar Law: The Law of Property*, Philadelphia: American Philosophical Society.
- Régine, L. J., 2000. Continuity and change in the tenth-century nobility, *Nobles and Nobility in Medieval Europe. Concepts, Origins and Transformations*.
- Reynolds, S., 1994. *Fiefs and vassals: The medieval evidence reinterpreted*, Oxford University Press; New York.
- Salicheskaya pravda [Salic truth], 1950. M.: MGPI imeni V. I. Lenina.
- Stetsenko, N. S., 2017, Rozvytok zemelnoho zakonodavstva krain zachidnoi Yevropy periodu srednovichchia [Development of land legislation in the countries of Western Europe during the Middle Ages], *Porivnialno-analitychne pravo*, 4, 34-39.

THE GENESIS OF LAND OWNERSHIP IN THE FRANKISH STATE (481 – 843)

Vladyslav Hrishchenko

Senior Researcher,
Museum of Kyiv History, Kyiv

Abstract. *In the proposed article, through the prism of the author's analysis and thanks to the systematization the number information sources materials, the land relationships in the Frankish state were investigated in terms of the transformation of legal and land ownership. The main context is the formation on the territory of this feudal state in two unique land feudal systems – allodial and fief. In order to achieve this goal, specialized literature was analyzed, as well as the sources the Salic law and the chronicle of Gregory of Tours, which help to follow the trend of the land relations development in the Frankish state. Various theories and approaches to the formation of allodial and feudal land ownership, as well as their gradual transformation in Frankish society, are considered. The role of the church in the land ownership reformation in the Frankish state, the system of land alienation, as well as the transferring property mechanisms to the church, which influenced the reformation of legislation in the state itself, were studied. An overview of the genesis and development of the vassal system in the Frankish state through the prism of changes in land relations in the Merovingian and Carolingian eras.*

Key words: *Frankish state, allodial system, fief system, land relations, feudal system, Merovingians, Carolingians.*